

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

В. А. Лизогуб

КРАЇНОЗНАВСТВО

Курс лекцій

Харків
«Право»
2017

УДК 37.016:908
ББК 26.891я7
Л55

Лизогуб В. А.

Л55 Країнознавство : курс лекцій / В. А. Лизогуб. – Харків : Право, 2017. – 368 с.

ISBN 978-966-937-279-6

Курс лекцій підготовлено відповідно до навчальної програми з «Країнознавства», що побудований за чіткою системою поділу на теоретичну частину, де розглядаються загальні проблеми країнознавства, і практичну частину, що присвячена характеристиці окремих країн. Особливу увагу приділено синтезу, систематизації та узагальненню різномірних даних про політичну, економічну, соціальну, культурологічну сфери життєдіяльності суспільства, світу в цілому, окремих регіонів, держав і країн.

Для студентів вищих навчальних закладів за напрямками освітньо-професійної підготовки «Міжнародні відносини», «Міжнародне право», «Міжнародні економічні відносини».

УДК 37.016:908
ББК 26.891я7

ISBN 978-966-937-279-6

© Лизогуб В. А., 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017

ТЕМА 1

Методологічні основи країнознавства

1. Предмет, методи і завдання країнознавства. Функції країнознавства. Принципи країнознавства

Країнознавство — це: 1) наука і навчальна дисципліна, яка займається комплексним вивченням країн, систематизує та узагальнює різноманітні дані про їх місцезнаходження, природу, населення, господарство, історію, право, культуру, зовнішню політику, місце в системі міжнародних відносин тощо; 2) комплексне вивчення країн або великих регіонів з метою виявлення на конкретних територіях загальних закономірностей, які встановлюються політичною, фізичною й економічною географіями. Виділяються три *напрями* країнознавства: фізико-географічний, економіко-географічний і соціально-політичний. Країнознавство поділяється на фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне, історико-географічне, воєнно-географічне, медико-географічне та ін.

Предмет дослідження — це ті аспекти, властивості й відношення, що їх вивчає дана наука, а також той кут зору, під яким розглядається об'єкт. *Предметом дослідження у країнознавстві* виступають проблеми розвитку окремих країн і регіонів світу; системоутворюючі (політична, правова, соціальна, економічна) країни; різні аспекти історії, культури, релігії, демографії, господарства, зовнішньої політики сучасних держав; методологічні основи, методи і методики країнознавчих досліджень.

Методи країнознавчих досліджень — сукупність прийомів та операцій, різні способи здійснення наукових досліджень у країнознавстві. Існують різні підходи до виділення та групування країнознавчих методів. Умовно можна виокремити кілька основних груп: 1) загальнологічні — аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделюван-

ня, абстрагування, узагальнення; 2) теоретичні — експеримент, гіпотетичний перехід від абстракції до конкретності, аксіоматичний метод, математична формалізація; 3) соціологічні — соціально-політичний експеримент, контент-аналіз, анкетування, інтерв'ю, опитування, спостереження, вивчення соціальних настанов; 4) соціально-психологічні — соціально-психологічний експеримент, спостереження, контент-аналіз, соціометричне опитування, тестування, шкалювання; 5) порівняльні (компаративні) — порівняльно-географічний і порівняльно-історичний, конкретного аналізу, періодизації, хронологічний, ретроспективний, прогностичний, послідовних порівнянь; 6) емпіричні — практичний експеримент, статистичний (аналіз статистичного матеріалу), конкретного моделювання; 7) системно-функціональні — системний, інституціональний, функціональний, структурно-функціональний аналіз, композиція, декомпозиція; 8) діяльнісні — метод прийняття рішень, раціональний, змішано-скануючий, теорії груп, метод дії; 9) спеціальні — картографічний, метод збору країнознавчої інформації, експериментальне країнознавче дослідження, «гра масштабами», індексний метод тощо.

Завдання країнознавства слід розглядати у двох основних ви-мірах: 1) науково-теоретичному — розробити цілісну концепцію розвитку та функціонування всього суспільства із урахуванням співвідношення і взаємозв'язку між різними системами суспільної організації (політичною, соціальною, господарською, правовою тощо); 2) навчальному — озброїти студентів теоретичними знаннями в галузі різних сфер життя окремих країн і регіонів, а також практичними вміннями побудови комплексних країнознавчих характеристик із використанням набутих знань і дослідницьких країнознавчих методів.

Функції країнознавства — існує два основних підходи до визначення ролі та призначення країнознавства: перший — за відомим країнознавцем М. Баранським — 1) ландшафтознавство; 2) вчення про економічний регіон; другий — з точки зору сучасного наукового бачення і комплексного підходу — 1) описова; 2) інформаційно-аналітична (методика одержання, обробки, узагальнення та передачі країнознавчої інформації); 3) культурно-освітня; 4) науко-

во-дослідницька; 5) практична; 6) прогностична; 7) методологічна (розробка та використання методів дослідження й аналізу країнознавчої інформації); 8) світоглядна.

2. Основні періоди становлення та розвитку країнознавства. Розмаїтість підходів до країнознавства

Епоха ранніх уявлень про нову географію. На початку нової науки як плоду епохи Відродження, коли домінували емпіричне природознавство і механістичний матеріалізм, слідом за революційними методологічними роботами англійського філософа Френсіса Бекона «Новий органон» (1620) і французького мислителя, основоположника раціоналізму Рене Декарта «Міркування про методи» (1637) і «Правила для керівництва розуму» (1701), у 1650 р. в Амстердамі з'явилася праця Бернхарда Варена (Вареніуса) «Geographia Generalis» («Загальна географія»).

Найбільші зарубіжні школи регіональної географії і країнознавства.

Німецька школа описового країнознавства зародилась в німецьких університетах у XVII–XVIII ст. Інша назва цієї школи країнознавства у вітчизняній літературі — «камеральна статистика». В університеті всім учням необхідно було заучувати напам'ять численні відомості про країни і міста, території, населення, господарство, державний устрій, армії, фінанси та ін. Характерними рисами цього напрямку була переважаність фактами і слабкість просторового аналізу зв'язків між ними. Близькими до німецького країнознавства були комерційна географія та комерційне країнознавство, що представляли собою по суті товарознавство в його географічній інтерпретації. Ще один напрям — *антропогеографія* оформилася як наукова школа в середині XIX ст. Назву введено німецьким вченим Ф. Ратцелем, хоча напрям розвивався і до нього К. Ріттером (автор 19-томної праці «Землезнавство»). К. Ріттер бачив у Землі «будинок виховання» людства. Ф. Ратцель (автор «Антропогеографії», «Політичної географії») сформулював завдання антропогеографії як

вивчення розселення у зв'язку з відмінностями навколишнього географічного середовища, а також з такими, що складається в процесі розселення способу життя людей. Ф. Ратцель стояв на чітких позиціях *соціал-дарвінізму*. Синтез в країнознавчих описах спирався на географічний детермінізм і соціал-дарвінізм.

Французька школа географії людини кінця XIX — початку XX ст. характеризується яскраво вираженою країнознавчою спрямованістю. Її головний представник Відаль де ла Блаш відомий насамперед своїм шедевром «Картини географії Франції». У ній, зокрема, він наводить слова відомого історика Жюля Мішле: «Франція — це особистість». І людині в цій школі географії дійсно відводилося значне місце. Це перша відмінна риса французької школи — гуманістичний підхід. Друга риса — велике мистецтво опису. У французькому країнознавстві була відсутня жорстка і обґрунтована схема характеристики території. Матеріал викладався так, щоб читач відчув «аромат» території. Вибіралося найбільш вражаючі деталі, що впливають на уяву, і вони зближувалися між собою в тексті.

Синтетичним вираженням взаємодії природи і людини в ході адаптації людини до природи Відаль де ла Блаш вважав «спосіб життя», який він називав «первинним основним» предметом дослідження. Промислові райони і великі міста, як правило, не вивчалися. Краєзнавчий напрям французької школи географії не відрізнявся глибоким теоретичним обґрунтуванням.

Розвиток школи Відаль де ла Блаша набув у діяльності міжнародного колективу вчених і громадських діячів, на чолі якого стояв великий організатор і автор багатотомних серій «Нової всесвітньої географії» і «Земля і люди» Елізе Реклю. Ці популярні серії були перекладені на багато мов і вплинули на географічну освіту в багатьох країнах, у тому числі і в Росії. У цю групу входили такі відомі російські вчені, як Л. І. Мечников («Цивілізація і великі історичні ріки», 1889), П. А. Кропоткін (на жаль, з його класичними роботами із соціальної географії широка вітчизняна географічна громадськість не знайома).

Розмаїтість підходів до країнознавства. Історично, залежно від виконуваних функцій, склалося кілька різновидів країнознавства (підходів до країнознавства). *Географічне* країнознавство (Regional Stu-

dies) має багатовікові традиції і доволі чітку методологію та концепції досліджень. Знаковими віхами розвитку цієї науки стали праці Б. Варена (Вареніуса, 1622–1650) «Загальна географія» (у XVII ст. декілька видань латиною, а у XVIII ст. переклади англійською та російською), К. Ріттера «Землезнавство» (1779–1859), Е. Реклю «Земля і люди» (1830–1905), А. Гетнера «Країнознавство Європи» (1859–1941) та «Географія: її історія, сутність та методи», М. Баранського «Економічна географія Радянського Союзу» (1880–1963) та численні перевидання однойменного шкільного підручника. Піонерами країнознавства в Україні були П. Чубинський (1839–1884), якому належить семитомне дослідження «Робота етнографо-статистичної експедиції в Західно-Руському краї», С. Рудницький (1877–1937) — автор відомої праці «Основи землезнання України. Антропогеографія» (1926) та низки досліджень із політичної географії України, В. Кубійович (1900–1985) — один із фундаторів тринадцятитомної «Енциклопедії Українознавства», автор «Географії України та суміжних земель» (1938). Географічне країнознавство відіграє важливу просвітницьку роль, даючи системні уявлення про особливості життя різних країн і народів. Водночас воно є синтезом суспільно-географічної науки.

Країнознавство розглядають також як певну форму об'єднання різнобічних знань про ту чи іншу країну, її культуру, мову, історію тощо. У такому вигляді (змістовому наповненні) — це *лінгвістичне країнознавство* (Areal Studies).

Зростає значення країнознавства й у сфері міжнародних економічних та політичних зв'язків. *Країнознавчі міжнародні дослідження* (International Studies) — важливий інструмент забезпечення ефективності й компетентності в міжнародних відносинах як на державному, так і на приватному, бізнесовому рівнях (в Україні спеціальність «Країнознавство» організаційно належить до фахового напрямку «міжнародні відносини»).

Інтенсивний розвиток туризму зумовив потребу в *туристичному* (рекреаційному) країнознавстві, яке має стати науковою основою освоєння туристсько-рекреаційних ресурсів регіонів планети, забезпечувати інформацією про країни і регіони багатомільярдну армію подорожуючих.

Особливе місце в системі країнознавчих досліджень посідає *воєнне* країнознавство.

3. Класифікація і типологія країн світу. Сучасні типологічні схеми країн світу

Сутність і правила класифікації і типології. Класифікація і типологія — два споріднені поняття. Слово «classis» латинського походження і перекладається буквально «розряд, точніше — робити розряд». Слово «typos» грецького походження перекладається як зразок, модель для групи предметів.

Межі (відмінності) між класифікацією і типологією значною мірою умовні і застосування тієї чи іншої з них у певних галузях знань певною мірою залежить від історичних традицій (історичні форми класифікації).

Е. Б. Алаєв у «Понятійно-термінологічному словнику» (1983) проводить межу між класифікацією і типологією: а) під класифікацією розуміється угруповання досліджуваних об'єктів, виходячи з кількісних ознак (наприклад, класифікація поселень за кількістю мешканців); б) під типологією — угруповання об'єктів за якісними ознаками (наприклад, функціональна типологія поселень).

Сучасні типологічні схеми країн світу. Комплексні класифікації.

У політико-географічному аналізі типізація держав здійснюється насамперед з урахуванням таких структурно-територіальних параметрів, як *розміри, склад, конфігурація та географічне положення території, форма державного устрою, етногеографічна структура, територіальна організація релігійно-конфесійної сфери*. Першорядне значення в політико-географічному аналізі має класифікація держав **за розмірами** (площею, кількістю населення. За площею території, яка була і завжди буде чинником геополітичного впливу і базовим природно-географічним ресурсом, виділяються: *надвеликі* держави (понад 3 млн км²), *дуже великі* держави (від 1 млн км² до 3 млн км²), *великі* (від 500 тис. км² до 1 млн км²), *середні* (від 200 тис. до 500 тис. км²), *малі* (від 20 тис. км² до 200 тис. км²), *дуже малі* (від 1 тис. км² до 20 тис. км²), *мікродержави* (менше 1 тис. км²). Най-

більша питома вага у загальній площі суходолу належить надвеликим державам (Росія, Канада, Китай, США, Бразилія, Австралія, Індія. Значно більшою у світі є кількість дуже великих держав (Аргентина, Казахстан, Судан, Алжир, Конго (Кіншаса), Саудівська Аравія, Мексика, Індонезія, Лівія, Іран, Монголія, Ангола, Ефіопія, Мавританія, Малі, Чад, ПАР, Нігер, Перу, Колумбія, Болівія, Єгипет). Водночас найбільше (65) у світі є малих держав, частка яких у загальній площі суходолу є порівняно незначною. Групу мікродержав (усього 25) формують насамперед острівні країни найбільшого басейну Карибського моря (Антигуа і Барбуда, Барбадос, Гренада, Домініка, Сент-Вісент і Гренадини, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія) та Океанії (Кірибаті, Маршаллові Острови, Федеративні Штати Мікронезії, Науру, Тонга, Тувалу), а також Індійського океану (Мальдіви, Сейшельські Острови) та Перської затоки (Бахрейн). До мікродержав належать і деякі територіально-політичні утворення Європи, які сформувалися в часи середньовічної роздробленості і зберегли до сьогодні державний статус (Андорра, Сан-Марино, Ліхтенштейн).

Групування держав *за кількістю населення* лише частково співвідноситься з групуванням за площею, що пов'язано з помітною нерівномірністю розміщення населення за регіонами світу. Отже, за кількістю населення також доцільно виділяти: *надвеликі* держави (дві держави-гіганти (Індія та Китай (понад 1 млрд осіб), та дві держави США й Індонезія з населенням від 230 до 300 млн осіб), *дуже великі* держави (100–200 млн осіб: 7 держав (Бразилія, Пакистан, Росія, Бангладеш, Нігерія, Японія, Мексика), *великі* держави (50–100 млн осіб: 12 держав (Великобританія, Італія, Німеччина, Франція, В'єтнам, Іран, Тайланд, Туреччина, Філіппіни, Ефіопія, Єгипет, Конго (Кіншаса), *середні* держави (20–50 млн осіб: 24 держави), *малі* (2–20 млн осіб: 91 держава), *дуже малі* (300 тис. – 2 млн. осіб: 30 держав), *мікродержави* (менше 300 тис. осіб: 24 держави).

За *конфігурацією території*, враховуючи геометричні параметри й абстрагуючись від реального суспільно-географічного поєднання, виділяються *компактні* держави (Іспанія, Польща, Румунія, Франція та ін.), територія яких наближається до форми круга. *Переважаю* компактний характер деяких держав, а до них належить й Україна, порушує витягнутість в одному напрямі або наявність кількох ареа-

лів, які вклинюються в територію інших держав. Окрему групу складають *держави з витягнутою формою* (Італія, Норвегія, Лаос, Чилі, В'єтнам та ін.). Особливим варіантом ускладнення конфігурації державної території є наявність *анклавів* — частин державної території, які по суходолу відокремлені від ядра державної території і часто з усіх боків оточені територією інших держав (Калінінградська область в Росії, Нахічеванська Автономна Республіка в Азербайджані та ін.).

За такими важливими в політичній географії складовими географічного положення, як *розміщення щодо континентів і океанів*, а також з урахуванням складу території виділяють *внутрішньоконтинентальні* держави, які не мають безпосередньо виходу до моря (Афганістан, Австрія, Білорусь, Словаччина, Угорщина, Чехія, Швейцарія та ін.), *приморські* держави (Аргентина, Болгарія, Бразилія, Грузія, Греція, Польща, Росія, Україна та багато ін.) та держави, *розташовані на островах і архіпелагах* (Великобританія, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Японія та ін.).

Істотні типологічні риси держав відображають їхні особливості щодо характеру та територіальної структури державної влади. У цьому контексті особливе політико-географічне значення мають відмінності держав *за формою державного устрою*, а з урахуванням розміщення — і відмінності політичного режиму та форми правління. Залежно від історично-генетичного типу держав, характеру взаємовідносин центральної влади і територіальних підрозділів, що історично сформувалися і функціонують на сьогодні, є *дві основні форми державно-територіального устрою* — *федеративна та унітарна*. У минулому існували і *конфедеративні* державні утворення, суб'єкти яких мали широкі повноваження, зокрема, в галузі міжнародних відносин. *Федерація як форма державно-територіального устрою характеризується складною двоступеневою структурою, верхню ланку якої становлять автономні державно-політичні утворення, що через конституційний договір створюють союзу (федеративну) державу, нижню — адміністративно-територіальні одиниці різної ієрархії*. На початку 2008 р. у світі налічувалось 23 федеративні держави, трохи більше десятої частини від усіх незалежних країн світу, а 9 з них — це *федеративні держави*,

організовані за етнонаціональним принципом (чи з частковим його урахуванням), і є поєднанням кількох *етнополітичних центрів* і відповідних регіонів. У федераціях, організованих за так званим *територіальним принципом*, політичні одиниці виділяються або з урахуванням історичних територіально-політичних традицій, або з огляду на природно-географічні реалії (*острівні федерації*). Якщо у федераціях уся державна територія є комплексом політичних утворень з власними законодавчими структурами, то в *унітарних державах* основним територіальним підрозділом є адміністративні одиниці, які не виступають державно-політичними суб'єктами. Водночас наявність однієї чи кількох автономій, якщо вони не охоплюють усієї території і не творять спільних (союзних) органів, загалом не порушує унітарного типу держав, а є лише виявом територіально-політичної децентралізації. До такого типу держав належить і Україна.

Попри велику різноманітність окремих варіантів, все ж можна виділити такі основні типи політичних режимів: *демократичний, авторитарний, тоталітарний* (комуністичний, фашистський, військової диктатури, апартейду, ісламського фундаменталізму).

Враховуючи те, хто в державі є джерелом влади, у який спосіб здійснюється набуття і передача верховної влади, виділяють дві *форми правління* — *республіканську*, яка забезпечує виборність вищих органів влади, і *монархічну*, яка передбачає успадкування верховної влади суверена (імператора, короля, еміра та ін.).

Залежно від повноважень суверена в законодавчій сфері монархії бувають *абсолютні і конституційні*. А з огляду на співвідношення повноважень президента та парламенту розрізняють *президентські, президентсько-парламентські, парламентсько-президентські і парламентські республіки*.

Беручи за основу типологічні відмінності етногеографічної структури держав, ураховуючи загальні кількісні співвідношення етнонаціональних спільнот і груп та історичні етногеографічні передумови, можна виділити такі основні *типи держав за особливостями етнонаціональної структури населення*:

1) *моноетнічні держави, в основі яких є етнічна територія одного етносу за незначної частки (до 10%) етнічних меншин і малих*

корінних народів (Ісландія, Ірландія, Португалія, Норвегія, Швеція, Угорщина та ін.);

2) переважно моноетнічні держави, понад 80% території яких — ареал розселення одного етносу за наявності порівняно невеликих ареалів компактного розселення етнічних меншин та малих корінних народів; частка державоформуючого етносу в абсолютній кількості населення — понад 65%, а розселення етнічних меншин має переважно малокомпактний та дисперсно-змішаний характер (Білорусь, Молдова, Румунія, Словаччина, Туреччина, Україна, Фінляндія, Франція та ін.);

3) держави з наявністю двох домінуючих етнічних ареалів і порівняно незначною часткою (до 10%) етнічних меншин — здебільшого двоетнічні держави (Бельгія, Кіпр та деякі ін.);

4) поліетнічні держави з наявністю трьох і більше ареалів корінних етносів при кількісному переважанні (понад 65%) одного з них (Велика Британія, Іспанія, Китай, Росія та ін.);

5) поліетнічні держави з наявністю трьох і більше ареалів корінних етносів за відсутності домінуючого (більше 65%) переважання одного з них (Індія, Індонезія, Пакистан, Нігерія та ін.);

6) поліетнічні держави колонізаційного (переселенського) типу із расово-змішаним населенням і порівняно великою часткою аборигенів (Болівія, Венесуела, Еквадор, Колумбія, Мексика, Перу та ін.);

7) поліетнічні держави колонізаційного типу із расово-змішаним населенням і порівняно невеликою часткою аборигенів (до 10%) (Австралія, Аргентина, США, Канада, Нова Зеландія та ін.).

Важливо виділити й окремі типи держав за **релігійно-конфесійним складом населення та характером взаємин держави і релігійної сфери**, у загальних рисах в сучасному світі можна виділити дво- і полірелігійні держави, держави з переважанням християнства, ісламу, буддизму, національних та місцевих релігій. Дво- і полірелігійний характер мають, наприклад, такі держави, як Боснія і Герцоговина, Кіпр, Малайзія, Шрі Ланка та деякі ін. Серед християнських держав є переважно католицькі (більшість держав Латинської Америки, південно-західної Європи, деякі держави Центрально-Східної Європи та інших регіонів), переважно православні (більшість держав південно-східної і східної Європи), переважно

протестантські (більшість держав північної Європи), *дво- і поліконфесійні християнські держави* (Нідерланди, Німеччина, Угорщина, Україна та ін.).

Більшість ісламських держав є *переважно сунітськими*. Це зокрема і такі великі ісламські держави, як Алжир, Афганістан, Бангладеш, Єгипет, Індонезія, Пакистан, Туреччина, Саудівська Аравія, усі пострадянські держави Центральної Азії (Киргизстан, Казахстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан). *Переважно шиїтськими* ісламськими державами є Азербайджан та Іран. *Дво- і поліконфесійний* ісламський характер мають такі держави, як Бахрейн, Ірак, Ліван, Кувейт.

Переважно буддистськими є держави Східної (Монголія), Південної (Бутан) і Південно-Східної Азії (Камбоджа, Лаос, М'янма, Таїланд). У деяких інших державах цих регіонів буддизм поєднується з конфуціанством і даосизмом. Національні релігії переважають в Індії і Непалі (індуїзм), Ізраїлі (іудаїзм), Японії (синтоїзм).

Актуальними в політико-географічному сенсі є різні моделі економічної типологізації держав чи їхнього групування за деякими кількісними показниками економічного розвитку. Важливими є групування держав *за сукупним економічним потенціалом*, в контексті якого виділяються насамперед групи держав *за обсягами валового національного продукту*. У сучасних умовах політико-географічне значення має і виділення груп держав-лідерів за запасами і за видобутком енергоносіїв та інших стратегічно важливих ресурсів і продуктів. Уникаючи надмірного ускладнення й деталізації, за рівнем економічного розвитку можна виділити такі типи держав: 1) *високорозвинуті держави з розгалуженою структурою господарства* (найбільші економічні гіганти: США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Іспанія), розвинуті країни «переселенського типу» (Австралія, Канада, Нова Зеландія, Ізраїль), малі держави Західної і Північної Європи); 2) *розвинуті та вище середньорозвинуті держави з високим рівнем розвитку кількох галузей* (деякі постсоціалістичні держави Центрально-Східної Європи (Словенія, Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина, держави Балтії), деякі держави Південної Європи (Греція, Кіпр, Мальта, Португалія) та Південно-Західної Азії (Туреччина), нові індустріальні країни Латин-

ської Америки (Аргентина, Бразилія, Колумбія, Мексика, Уругвай, Чилі) та Східної і Південно-Східної Азії (Республіка Корея, Сінгапур, Малайзія, Тайвань), а також Південно-Африканська Республіка; 3) *держави із середнім та нижче середнього рівня розвитку господарства, достатньо розгалуженою його структурою, але помітними галузевими і територіальними диспропорціями* (більшість із пострадянських (Білорусь, Росія, Україна, Казахстан) та деякі європейські постсоціалістичні держави (Болгарія, Румунія, Сербія, Хорватія), а також низка держав Азії (Індія, Китай, Філіппіни), Латинської Америки (Венесуела), Африки (Єгипет, Туніс); 4) *держави з високими доходами на одну особу, але спрощеною структурою господарства* (малі держави-експортери нафти (Бахрейн, Бруней, Кувейт, ОАЕ та деякі ін.); деякі малі острівні держави з високим рівнем розвитку рекреації й банківсько-посередницьких послуг (Антигуа і Барбуда, Багами, Барбадос, Маврикій, Сейшели, Тринідад і Тобаго та деякі ін.); 5) *держави з нижче середнього рівня розвитку економіки, основу якої складає сільське господарство, переробна та гірничодобувна промисловість* (Албанія, Молдова, В'єтнам, Куба, Гана, Кенія, Сенегал, Конго (Браззавіль), Того та ін.); 6) *слаборозвинуті аграрні держави світу* (Мозамбік, Судан, Нігер, Чад, Непал, М'янма, Лаос, Бангладеш та деякі ін.); 7) *найбідніші держави світу* (Сьєрра-Леоне, Танзанія, Ефіопія, Сомалі, Камбоджа, Руанда, Бурунді, Еритрея, Мадагаскар та деякі ін.).

==== 4. Регіоналізація країн світу

Історико-географічні регіони світу. Найбільшими регіонами є частини світу. В межах частин світу виділяють менші регіони, що мають певну географічну єдність та спільність історичної долі. Так, для **Європи** традиційно це — *Західна, Центральна та Східна Європа*. Країни *Західної Європи* сформувались у сталу політичну єдність. Країни *Центральної Європи* нині — це група постсоціалістичних країн із перехідною економікою, у складі колишніх соціалістичних країн Європи та молодих незалежних держав, що були республіками СРСР (*Естонія, Латвія, Литва, Білорусь, Україна, Молдова*). *Східна Європа* — це *європейська частина Росії*.